

LÜHIÜLEVAADE LASTE HÄLBIVA KÄITUMISE UURINGUST (ISRD-3), 2014

Uuringu eesmärk ja andmestik

- Uuringu eesmärk on kirjeldada õigusrikkumiste ja ohvriks langemise levikut ning esinemissagedust 7.–9. klassi õpilaste hulgas. Samuti sooviti uuringuga selgitada, millised erinevad sotsiaalsed tegurid on seotud laste hälbiva käitumisega.
- Uuring viidi läbi koolides ajavahemikul detsember 2013 - veebruar 2014. Uuringu sihtgrupi moodustasid Eesti üldhariduskoolide 7. - 9. klasside õpilased. Kokku küsitleti 3631 õpilast nii eesti kui ka vene koolides; küsitlus oli veebipõhine. Uuringu viis läbi Tartu Ülikool.
- Tegu on kordusuuringuga, eelmine laste hälbiva käitumise uuring (ISRD-2) viidi Eestis läbi 2006. aastal¹.

Uuringu peamised tulemused

Õigusrikkumised

- **Peagu iga viies laps on pannud elu jooksul toime vähemalt ühe õiguserikkumise;** võrreldes 2006. aastaga on see vähenenud (2014: 18%; 2006: 24%). Õiguserikkumisi on sagedamini toime pannud poisid ja vene lapsed.
- **Veidi enam kui kümnendik lastest on pannud elu jooksul toime vähemalt ühe vägivaldte.** Lapsed on elu jooksul sagedamini toime pannud järgmisi kuritegusid: vägivald (11,9%), grafitite joonistamine (11,6%), poevargus (8,3%), külmrelva kasutamine (7,5%), vandalism (5,6%), kambakaklus (5,4%), isiklike asjade vargus (4,8%) ja narkootiliste ainete müümine ja vahendamine (3,1%).
- **Vägivallaga seotud õiguserikkumiste toimepanemine on võrreldes 2006. aastaga oluliselt vähenenud.** Sealjuures on vähenenud nii viimase aasta jooksul toime pandud kambakaklustes osalemine (2006: 7%; 2014: 4%), külmarelva (nt nuga, kett jne) kaasas kandmine (2006: 10%; 2014: 6%) kui peksmine ja noaga löömine (2006: 2%; 2014: 1%).

Ohvriks langemine

- **Kõige levinum on laste seas varguse ja kiusamise ohvriks langemine.** Viimasel aastal langes 22% lastest varguse, 16% küberkiusamise, 7% kallaletungi 6% vihateo ja 3% röövimise ohvriks.
- **Võrreldes 2006. aastaga on kasvanud varguse ja kallaletungi ohvriks langemine,** mõnevõrra on vähenenud röövimise ja koolikiusamise ohvriks langemine.
- **Tüdrukud satuvad sagedamini küberkiusamise ja varguse ohvriks** võrreldes poistega. Küberkiusamise ohvriks saamist nentis 19% küsitlusele vastanud tüdrukutest ja 12% poistest; varguse ohvriks 23% tüdrukutest ja 20% poistest. Kontaktkuritegude (kallaletung, vihakuritegu, röövimine) ohvriks langevad mõnevõrra sagedamini poisid, ehkki erinevused pole olulised.
- **Vene lapsed satuvad ohvriks sagedamini võrreldes eesti lastega.** Vene lapsed satuvad kaks korda sagedamini küberkiusamise ohvriks ja kolm korda sagedamini kallaletungi ohvriks eesti lastega võrreldes.
- **22% lastest on olnud koolikiusamise ohvriks, 17% on ise teisi kiusanud.** Lapsed, keda on kiusatud, kiusavad teisi lapsi kolm korda sagedamini võrreldes lastega, keda pole kiusatud. Koolikiusamise ohvriteks on rohkem tüdrukud ja kiusajateks pigem poisid. Koolikiusamise

¹ 2006. aasta uuring on kättesaadav siit:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=28387/Eesti+alaealiste+h%E4lbiv+k%E4itumine.pdf>.

ohvriks langemisest räägivad lapsed kõige sagedamini oma sõpradele (27%) või vanematele (25%), 24% lastest ei räägi koolikiusamisest kellelegi.

- **Lapse ohvriks langemisest on politseisse teatamine madal.** Kõige sagedamini saab politsei teada lapse sattumisest varguse või röövimise ohvriks - iga viienda juhtumi puhul. Kõige vähem teatatakse politseile lapse sattumisest vihatõu (10%) ja küberkiusamise (7%) ohvriks. Poiste ohvriks langemisest teatatakse politseisse sagedamini kui tüdrukutega juhtunust. Teade vene lapse ohvriks langemisest jõuab politseisse sagedamini kui eesti lapse ohvriks langemisest, v.a. röövimine. Röövimise ohvriks langemisest teatatakse eesti laste puhul kaks korda sagedamini (25%) kui vene laste ohvrustumise puhul (12%).

Õigusrikkumiste ja ohvrikslangemise riskitegurid

- **Perekonna madal sotsiaal-majanduslik staatus või ühe vanemaga peres elamine ei ole lapse õigusrikkumise riskifaktor.** Samas on ühe vanemaga elavatel lastel suurem risk alkoholi liigtarvitamiseks.
- **Oluliseks kaitseteguriks on head suhted vanematega, vanemate emotsionaalne toetus lapsele ja järelevalve lapse tegemiste üle.** Lastel, kelle suhted vanematega on head ja soojad, vanemad jälgivad laste tegevusi ning kes hoiavad vanemaid oma eluga kursis, esineb vähem õiguserikkumisi. Perekondlikud suhted mõjutavad ka ohvrikslangemise riski. Näiteks kaitsevad head suhted vanema ja lapse vahel last koolikiusamise ohvriks langemise eest.
- **Lastel, kelle vanematel esinevad sõltuvusprobleemid, on suurem õiguserikkumiste toimepanemise ning alkoholi tarbimise risk.** Sõltuvusprobleemidega vanemaga kasvamine on ka lapse koolikiusamise ohvriks langemise oluline riskifaktor.
- **Lapse füüsiline karistamine ja väärkohtlemine tõstab lapse õiguserikkumiste toimepanemise riski.** Viimase aasta jooksul on 15% lastest saanud vanemate poolt füüsiliselt karistada; 4% on langenud füüsilise väärkohtlemise ohvriks. Füüsilist karistamist ja väärkohtlemist vanemate poolt nentisid rohkem tüdrukud ja vene noored. Lapsed, keda uuringule eelneval aastal karistati füüsiliselt või väärkoheldi, panid toime õiguserikkumisi kaks korda sagedamini, kui lapsed, keda vanemad ei ole füüsiliselt karistanud ega väärkohelnud. Väärkoheldud lastel esineb ka alkoholiga liialdamist ja nad langevad koolikiusamise ohvriks kaks korda sagedamini võrreldes lastega, kelle suhtes vanemad füüsilist jõudu ei kasuta.
- **Ligi viiendikul (17%) lapsel töötab kas üks vanematest või töötavad mõlemad vanemad välismaal.** Kõige levinum on olukord, kus välismaal töötab isa (14% vastanutest), 2%-l lastel tööta välismaal ema ning 1%-l lastel mõlemad vanemad. Kui eesti laste seas on 15% lapsi, kellel kas üks vanematest või mõlemad vanemad on välismaale tööle läinud, siis vene lastest 24%. Suurem õiguserikkumiste toimepanemise oht on noortel, kes elavad omaette või kelle eest hoolitsevad kaugemad sugulased või tuttavad.